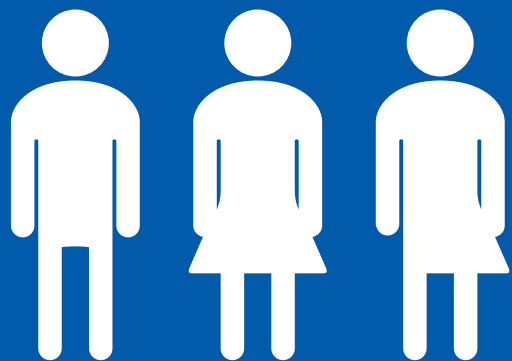

5 steg

en metod för att öka jämställdhet
och jämlikhet i hälso- och sjukvården

Introduktion

Varför är jämställdhet och jämlikhet viktigt?

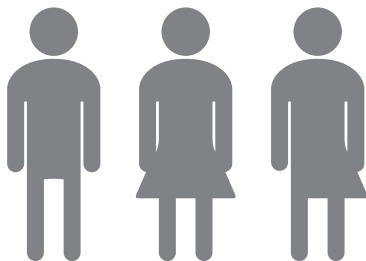
Orättvisor inom hälso- och sjukvården sker sällan avsiktligt. Snarare är det något som sker när vi gör som vi alltid har gjort. Vårt agerande bygger på föreställningar om olika grupper av människor och hur deras behov ser ut. Ibland är våra föreställningar felaktiga och fördomsfulla och ibland finns också speciella förutsättningar som vi måste ta hänsyn till för att få ett rättvist resultat.

Det enda sättet att synliggöra och åtgärda orättvisor är att granska vårt eget arbete och verksamhet. Får män och kvinnor samma behandling vid samma tillstånd? Får äldre lika bra information som yngre? Får de patienter som har störst behov mest resurser? Genom att analysera svaren kan vi förändra vårt arbetssätt för att hälso- och sjukvården ska bli jämställd och jämlik.

Detta är ett metodstöd för att utveckla en mer jämställd och jämlik hälso- och sjukvård.

Kön, ålder och diagnos

Metoden är framförallt utvecklad för att göra kvantitativa analyser, det vill säga jämförelser som baseras på siffror som kön, ålder och diagnos. Vi föreslår därför att ni börjar där. Andra relevanta områden är sexuell läggning, funktionsnedsättning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnicitet och religion eller annan trosuppfattning som alla utgör skyddade diskrimineringsgrunder enligt svensk lag. För dessa områden krävs det oftast andra typer av datainhämtning än de som föreslås i den här handledningen.

Så här gör ni

Sätt samman en arbetsgrupp

Arbetsgruppen kan bestå av 3–5 personer från olika yrkesgrupper. Det är bra om någon är van att ta fram och analysera statistik som t. ex. en controller. Se till att er chef känner till arbetet och be att få tid avsatt för utvecklingsarbetet. Er chef har ansvaret för att de förbättringar som gruppen testat fram genomförs.

Processen bygger på 5 steg

Stegen visas som flikar och markerar var i processen ni befinner er:

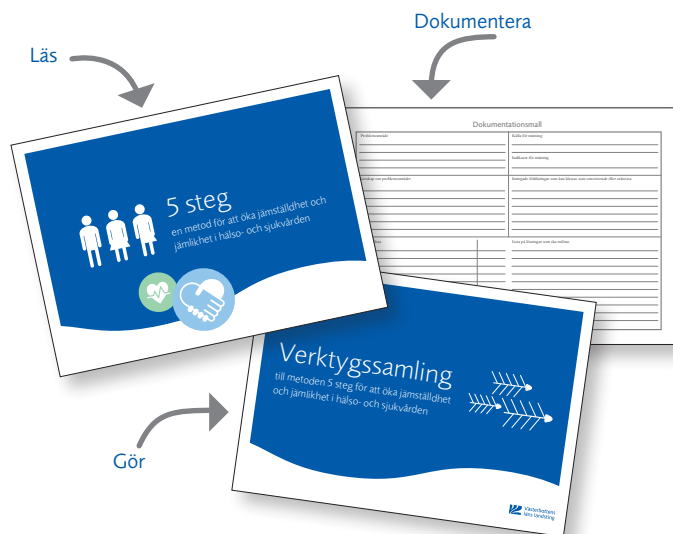
1. Hitta problem: gruppen söker ett relevant problemområde att jobba med.
2. Informationsinhämtning: gruppen kartlägger vilken kunskap gruppen redan har och vad man behöver ta reda på.
3. Observera skillnader: gruppen mäter om det finns skillnader kopplat till kön, ålder eller diagnos. Det här steget avslöjar om det ni valt att fördjupa er i är ett problem och hur stort det är.
4. Analysera: gruppen försöker förstå mätningen och förklara resultatet, varför blev det så? Om någon av skillnaderna är omotiverad eller orättvis, då är det huvudproblemet som ert fortsatta arbete ska åtgärda. Nu går ni från problemområde till att fokusera på specifika problem.
5. Jämna ut skillnaden: gruppen tar fram förslag på lösningar och testat dem. Mätningarna fortsätter för att se om lösningen har effekt på problemet. Om gruppen hittar lösningar som har effekt är det dags att införa dessa på arbetsplatsen.

Strukturen

Metoden bygger på att gruppen växlar mellan två dokument:

1. Denna instruktion med exempel på hur varje steg går till. Hantera ett steg i taget.
2. Verktygssamlingen med varianter av fiskbensdiagram anpassat för respektive steg. Det är i verktygssamlingen som gruppen arbetar. I verktygssamlingen ingår en dokumentationsmall där alla resultat skrivs ned. Exempelvis problemområde, ”Vi kommer att ta reda på om kvinnor och män får lika mycket vårdinsatser när de fått samma diagnos.”

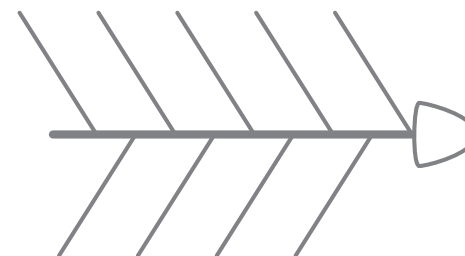
Verktyet fiskbensdiagram

Metoden är uppbyggd kring ett enda verktyg, fiskbensdiagram. Det är en tankekarta där ni skriver frågan som ska lösas i huvudet på fiskbensdiagrammet. Benen på fiskbensdiagrammet är rubriker som används som stöd att fokusera tankarna kring.

Exempelvis: ”Varför kommer patienterna sent till besöket?”, frågan skrivs in i huvudet på fiskbensdiagrammet. Rubriken ”lokaler”, skrivs på spetsen av fiskbensdiagrammets ben. Gruppen skriver sedan upp allt i

det benet där lokalerna påverkar patienternas försening. I ett annat ben med rubriken ”kallelsen”, skrivs allt som kallelsen påverkar som gör patienterna försenade.

Fiskbensdiagram används inte bara för att hitta problem, utan också för att hitta lösningar. Då ändras frågan i fiskbensdiagrammets huvud till: ”Hur ska vi göra för att patienterna ska komma i tid?”. Därefter väljs rubriker. Lösningarna utforskas under respektive rubrik.

Stegen upprepar sig

När ni börjat jobba, kan ni märka att gruppen behöver upprepa eller fördjupa tidigare steg. Detta är helt naturligt och betyder att ni gör det steg som leder arbetet framåt, inte det steg som kommer närmast på tur. Om ni exempelvis hittat en lösning, men behöver ta reda på om det finns något juridiskt hinder och behöver tala med jurist, då kliver ni tillbaka till steget informationsinhämtning.

Om ni kör fast

Om ni kör fast, ge inte upp! Kontakta jämställdhetsstrateg på folkhälsoenheten, ledningsstaben. Kontaktuppgifter finns på sista sidan.

Lycka till med ert jämställdhets- och jämlikhetsarbete!

Hitta problem

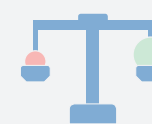
Informationsinhämtning

Observera skillnader

Analysera

Jämnatill skillnaden

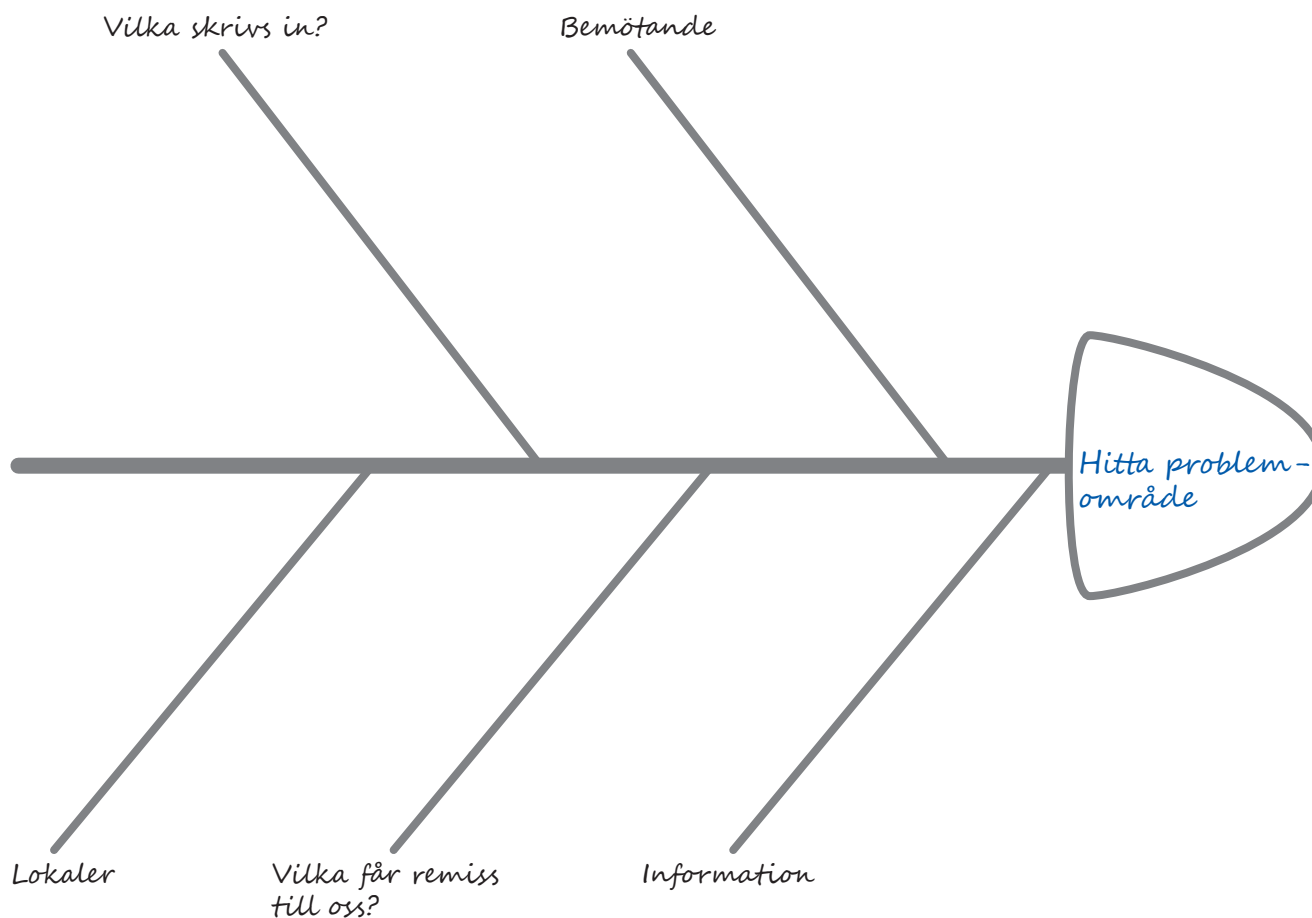
Steg 1

Bilda er en uppfattning om vilka ojämlikheter som finns i er verksamhet. Det är positivt att tänka problemområde inte specifika problem för att fånga upp alla enskilda problem som döljer sig inom ett område.

1. Meddela jämställdhetsstrategen när ni sätter igång. I fall ni behöver hjälp under arbetet, så blir det enklare att stödja er. Kontaktuppgifter finns på sista sidan.

2. Börja med fiskbensdiagrammet "Hitta ert problemområde" i verktygssamlingen. Skriv frågan/uppmaningen i fiskbensdiagrammets huvud och kontrollera att alla i gruppen vet vad den handlar om. Ändra om den är otydlig.

3. Skriv på spetsarna på fiskbensdiagrammet rubriker att fokusera kring.

I denna instruktion kommer vi följa ett exempel från palliativ vård. Några av exemplen är tillagda i efterhand för att ge inspiration på rubrikval.

Hitta problem

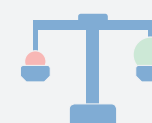
Informationsinhämtning

Observera skillnader

Analysera

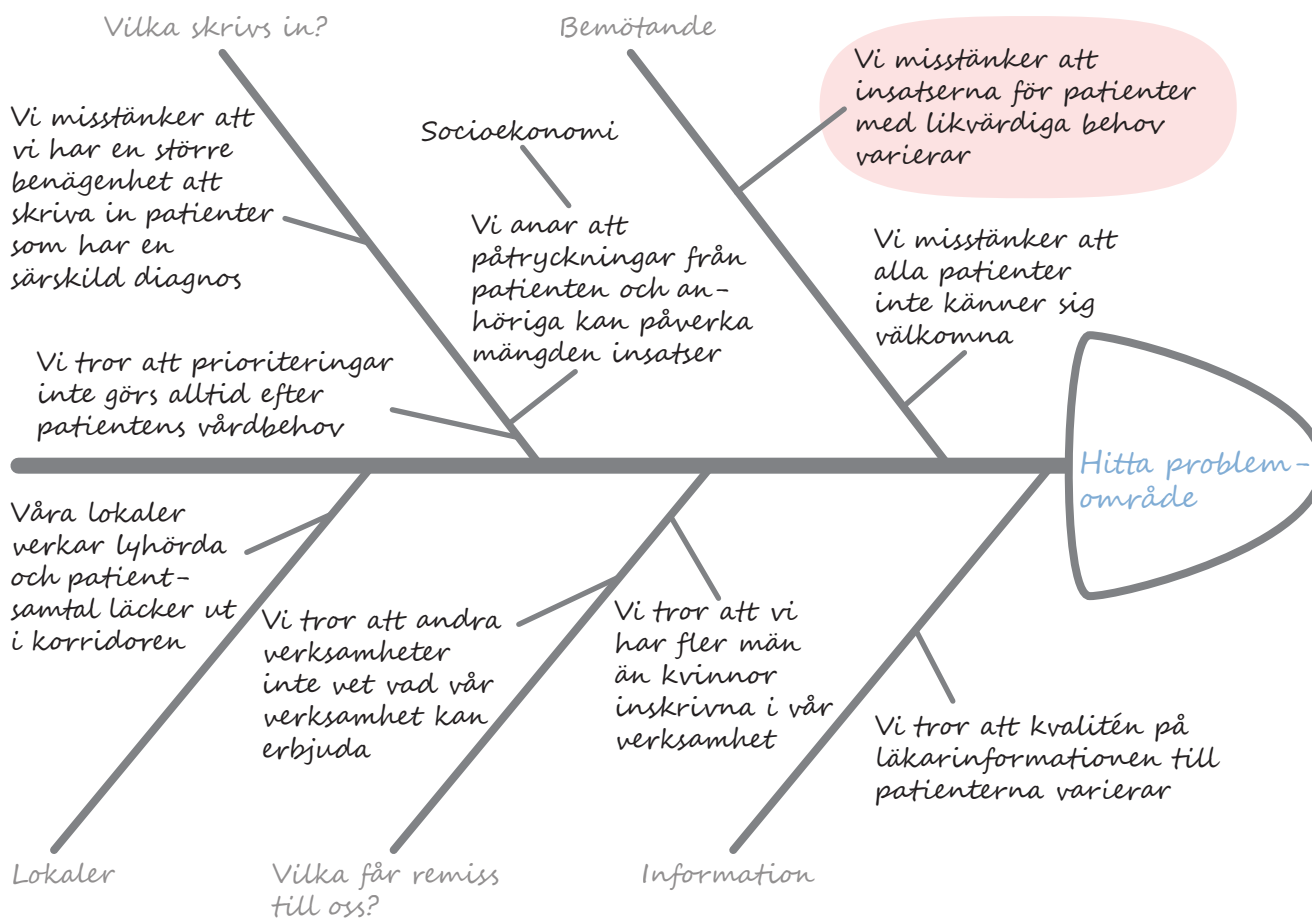
Jämna till skillnaden

4. Ta ett ben i taget och skriv upp tänkbara problemområden där det finns risk för att patienter inte behandlas jämnt utifrån t. ex. kön, ålder eller olika diagnoser.

5. Välj ut och markera ett eller flera problemområden.

6. Sammanfatta de valda problemområdena i dokumentationsmallen, den finns i verktygs-samlingen.

Exempel på dokumentationsmallen: Sammanfatta era fynd från varje steg

Det valda problemområdet markeras ut.

Hitta problem

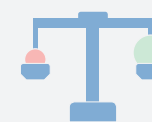
Informationsinhämtning

Observera skillnader

Analysera

Jämna till skillnaden

Steg 2

Ta reda på information om ert problemområde. Målet är att få en tydligare bild av problemet.

1. Kryssa för de förslag på kunskapskällor som är relevanta.

2. Sätt ihop en plan för vilken information som behöver hämtas in, ansvarig och när det ska göras. (Använd planeringsdokumentet "Informationsinhämtning" i verktygssamlingen).

3. Sammanfatta informationen in i dokumentationsmallen, den finns i verktygssamlingen.

Exempel på dokumentationsmallen: Sammanfatta era fynd från varje steg

Plan för vilken information ni behöver ta fram:

Kunskapskälla	Möjlig kunskapsägare	Beskriv vad som gruppen söker efter	Tidsplan	Ansvarig
☐ Nationella riktlinjer	☐ SKL ☐ Socialstyrelsen	Sterotypa uppfattningar om mäns/kvinnors behov	6/10	AK
☒ Forskning			6/10	HN
☒ Kvalitetsregister	Palliativ vård	Behandling och utfall	6/10	AK
☐ Nationell patientenkät				
☐ Jämfästld.nu				
☐ Har någon annan löst detta förut?				
☐ Egna erfarenheter				
☒ Journalsystem		Vilka får en inremiss hos oss?	6/10	MK
☒ Journalsystem		Vilka blir inskrivna hos hos?	6/10	MK

Detta är ett exempel på hur planeringsdokumentet kan fyllas i.

Hitta problem

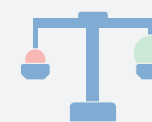
Informationsinhämtning

Observera skillnader

Analysera

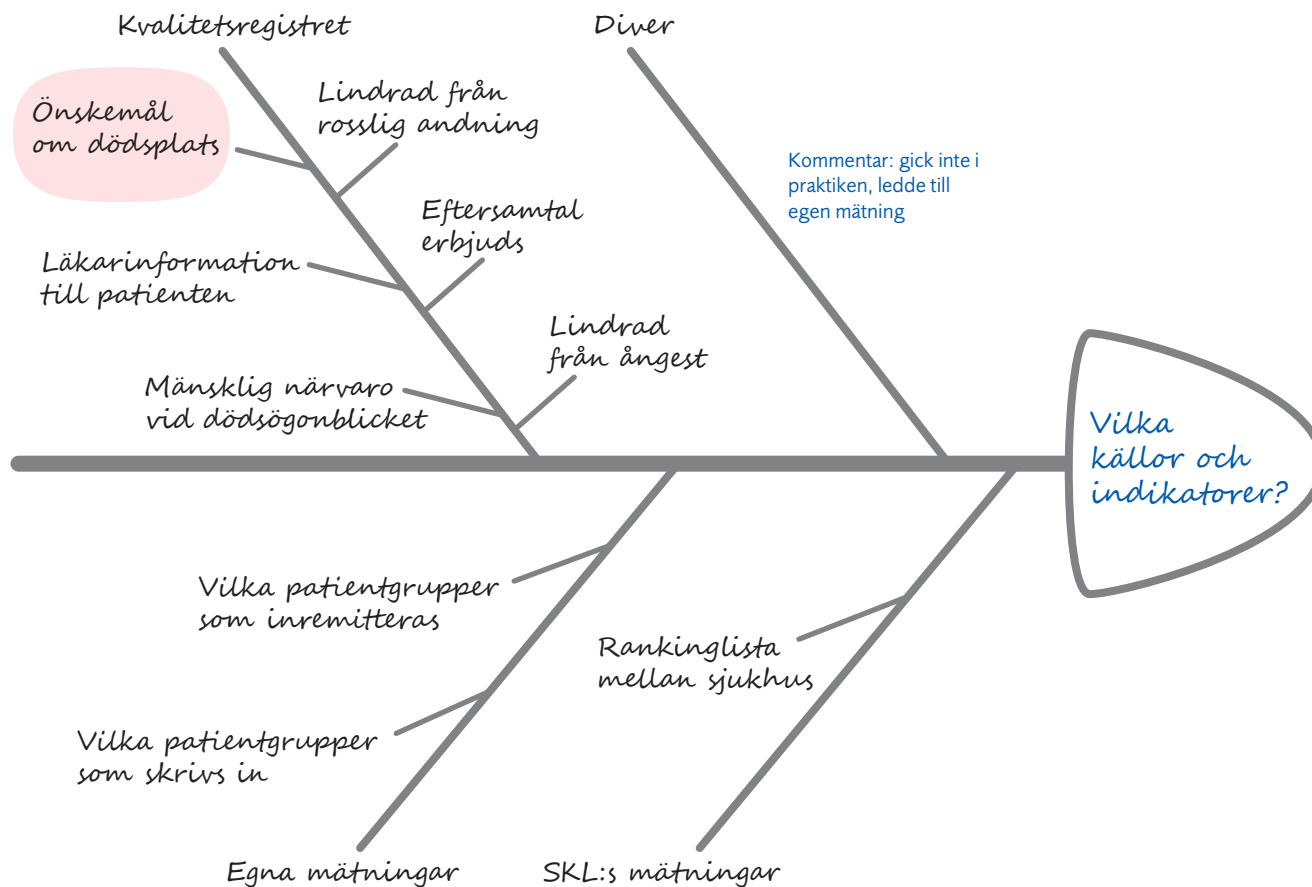

Jämn till skillnaden

Steg 3

Mät skillnaden för att få en uppfattning om hur stort problemet är. Nu ser ni om det är värt att lägga energi på att lösa problemet och om era insatser har effekt när ni provar lösningar. Börja med mätningar ni redan använder. Om nuvarande mätningar är otillräckliga kan ni börja söka efter andra källor.

1. Arbeta med fiskbensdiagrammet "identifiera mätningmetoder" i verktygssamlingen. Skriv frågan/uppmanningen i fiskbensdiagrammets huvud och kontrollera att alla i gruppen vet vad den handlar om. Ändra om den är otydlig.
2. Skriv på spetsarna på fiskbensdiagrammet de rubriker gruppen vill fokusera kring.
3. Skriv upp i fiskbensdiagrammet, vilka indikatorer som kan mäta effekten på problemet?
4. Markera källor och indikatorer som gör det möjligt att mäta storleken på problemet. Använd etablerade källor eller egna studier.

Ibland visar det sig att en mätmetod inte fungerar, då är det läge att byta och eventuellt skapa en egen mätning. Ta då gärna kontakt med jämförelsestrategen för att säkra systematiken i mätningarna.

Hitta problem

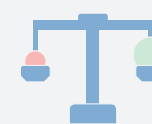
Informationsinhämtning

Observera skillnader

Analysera

Jämnna till skillnaden

5. Sammanfatta källor och indikatorer i dokumentationsmallen, den finns i verktygssamlingen.

6. Gör en plan över vad som ska mätas, vem som är ansvarig och när. Använd verktyget ”planera och genomför mätning”, i verktygssamlingen.

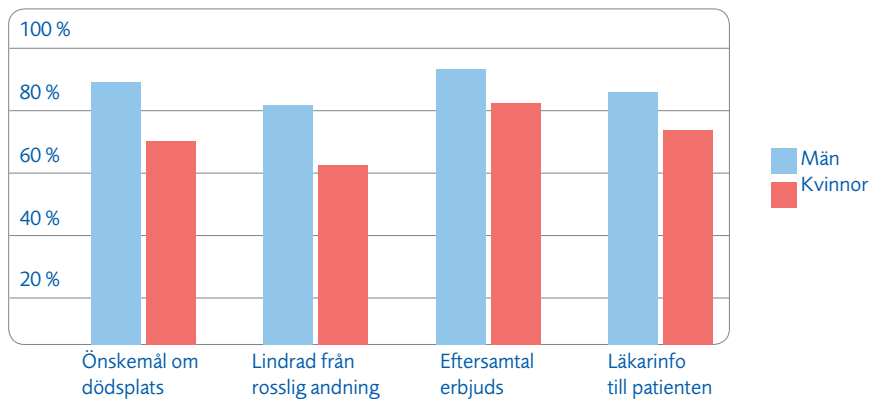
7. Sammanfatta i ett eller flera diagram. Dessa kan visas separat men i anslutning till dokumentationsmallen.

Exempel på dokumentationsmallen: Sammanfatta era fynd från varje steg

Plan för mätning

	Källa	Indikator	Tidsperiod	Ansvarig
Varierar insatserna för patienter med likvärdiga behov?	Kvalitetsregistret - Palliativ vård	Behandling och utfall	AK	6/10
Vi har en större benägenhet att skriva in patienter som har en särskild diagnos	Journalssystem	Vilka blir inskrivna hos oss?	MK	6/10
Vi tror att andra verksamheter inte vet vad vår verksamhet kan erbjuda	Journalssystem	Vilka får en inremiss hos oss?	MK	6/10

Resultat av mätning i procent

Detta är ett exempel på hur ett diagram kan se ut.

Hitta problem

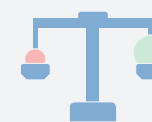
Informationsinhämtning

Observera skillnader

Analysera

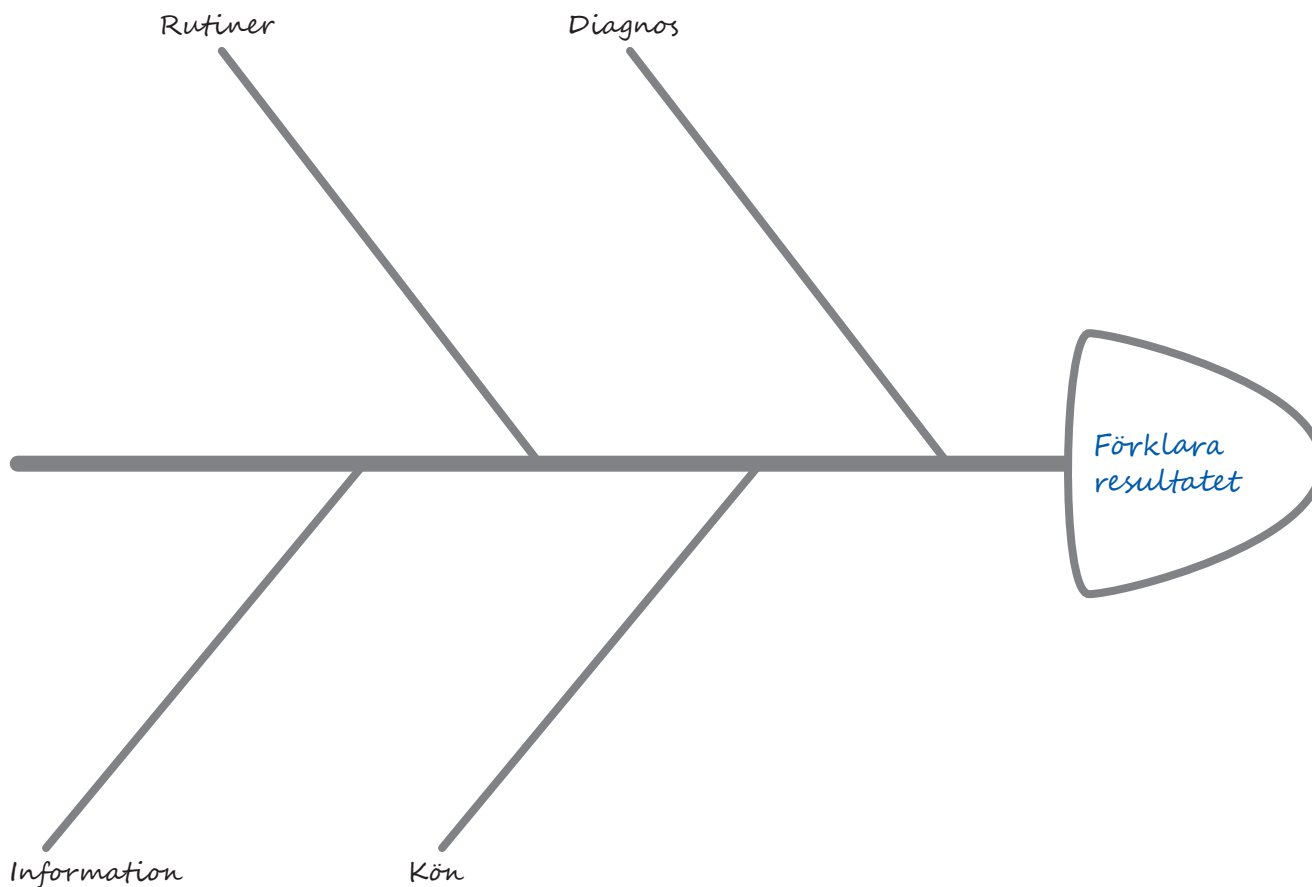

Jämna till skillnaden

Steg 4

Utifrån insamlad information förklarar ni vilken/vilka ojämlikheter ni ska arbeta vidare med.

1. Arbeta med fiskbensdiagrammet "förklara resultatet i mätningen" i verktygssamlingen. Skriv frågan/uppmaningen i fiskbensdiagrammets huvud och kontrollera att alla i gruppen vet vad den handlar om. Ändra om den känns otydlig.
2. Skriv på spetsarna på fiskbensdiagrammet de rubriker gruppen vill fokusera kring.

Hitta problem

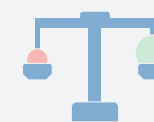
Informationsinhämtning

Observera skillnader

Analysera

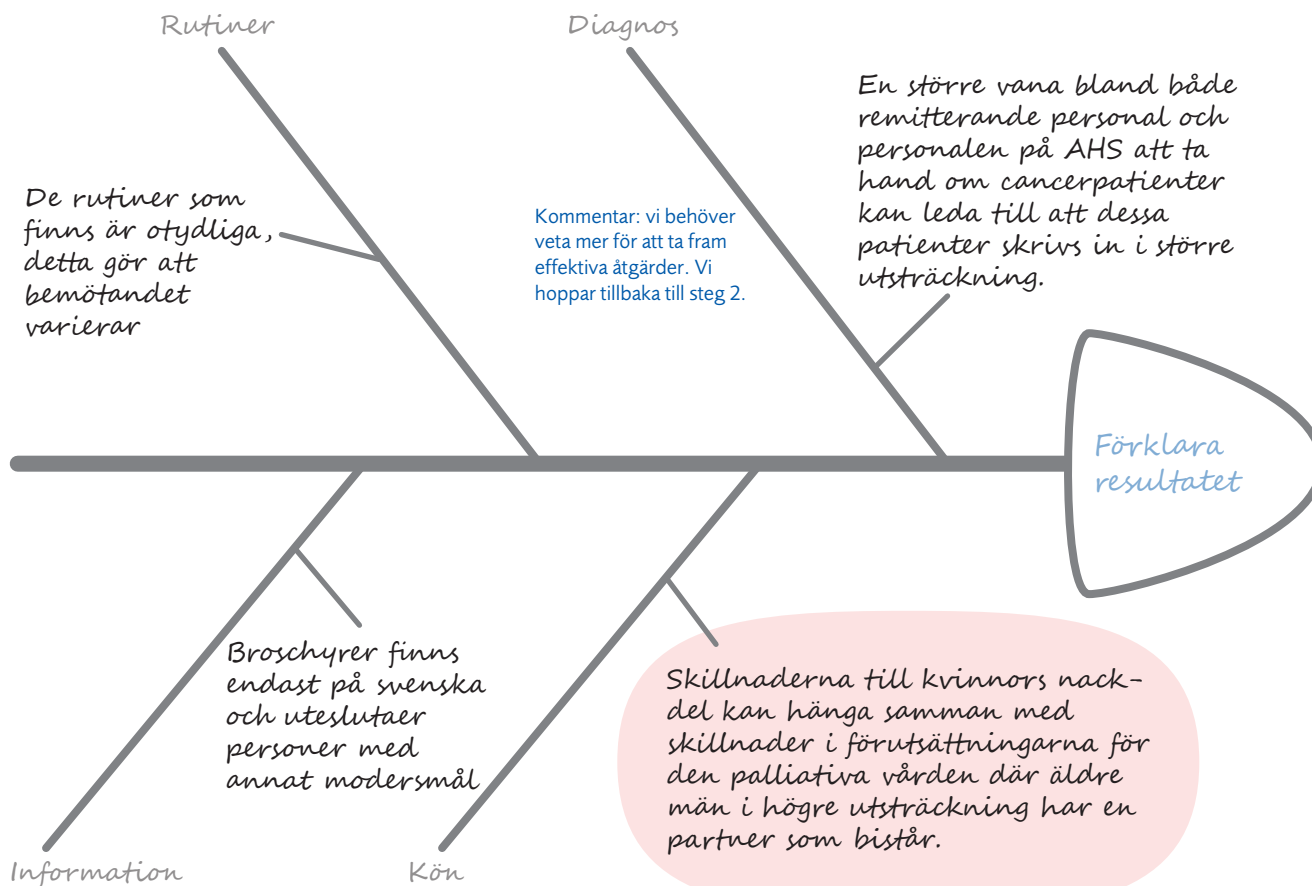
Jämna till skillnaden

3. Skriv upp i fiskbensdiagrammet, allt som förklarar resultatet i diagrammen.

4. Markera omotiverade eller orättvisa förklaringar.

5. Skriv upp markerade förklaringar i dokumentationsmallen, den finns i verktygssamlingen. Grattis! Ni har hittat de verkliga problemen att jobba med.

Exempel på dokumentationsmallen: Sammanfatta era fynd från varje steg

Hitta problem

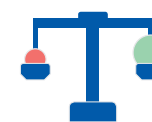
Informationsinhämtning

Observera skillnader

Analysera

Jämna till skillnaden

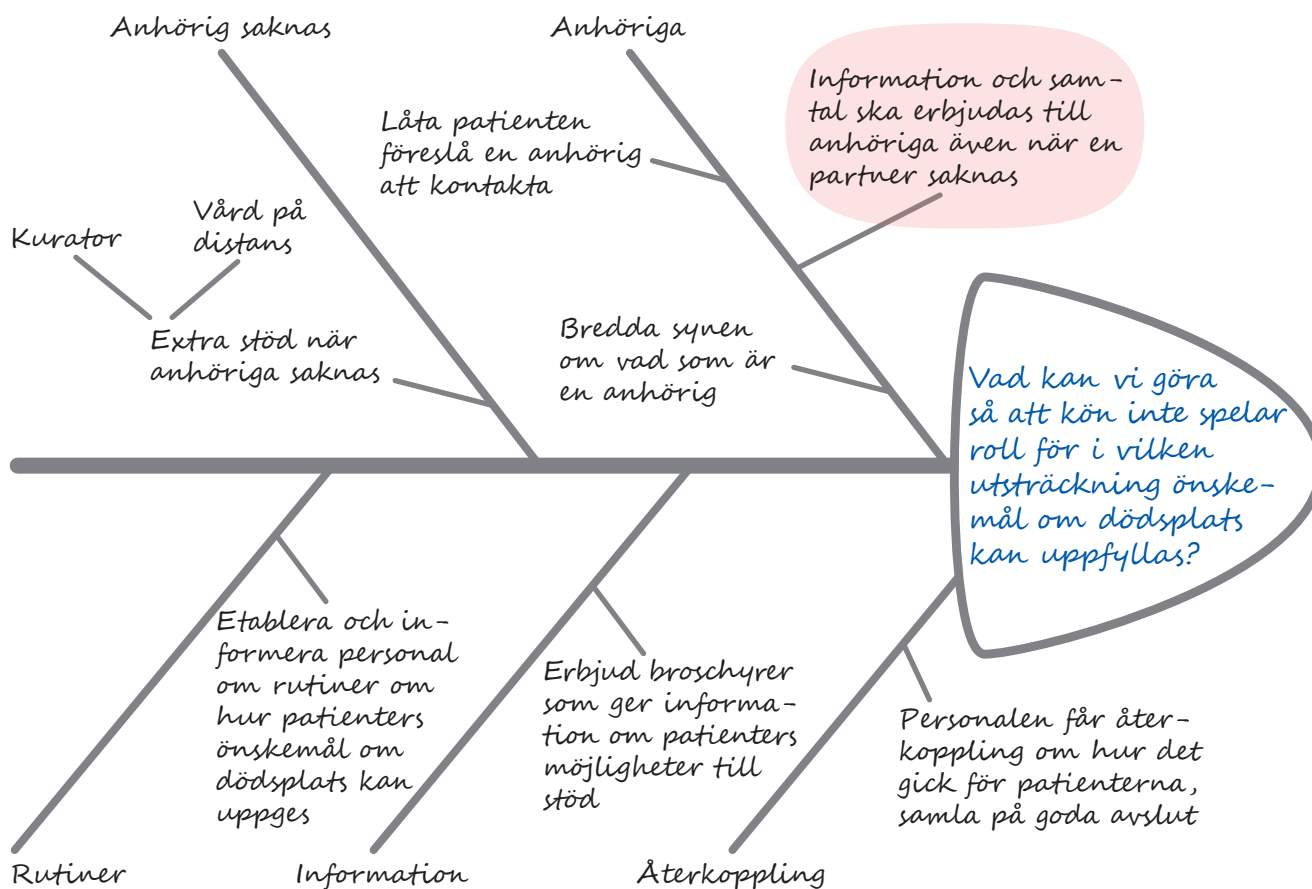
Steg 5

Ta fram lösningar på problemet/problemen som ni listat.

1. Arbeta med fiskbensdiagrammet "hitta lösningar för omotiverade orättvisor" i verktygs-samlingen. Skriv frågan/uppmaningen i fiskbensdiagrammets huvud och kontrollera att alla i gruppen vet vad den handlar om. Ändra om den känns otydlig.

2. Skriv i fiskbensdiagrammet de lösningsförslag som kan göra att förklaringarna inte längre kan påverka vården.

3. Markera ett eller flera lösningsförslag.

Hitta problem

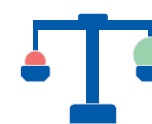
Informationsinhämtning

Observera skillnader

Analysera

Jämna till skillnaden

4. Gör en plan för hur förslagen ska testas, vem som är ansvarig och när det ska göras. (Använd ”planera och testa era lösningar” i verktygssamlingen).

5. Skriv upp de lösningsförslag som ska testas i dokumentationsmallen, den finns i verktygssamlingen.

6. Testa lösningar under begränsad tid.

7. Mät effekten på samma sätt som tidigare och sammanfatta i diagram. (Planeringen från observera skillnaden) Granska resultatet och se om det blev bättre eller om ni behöver pröva fler lösningar. När gruppen är nöjd skrivs en rutin som införs i verksamheten. Ta då återigen kontakt med er chef för att planera införandet av förbättringarna och se till att hela personalgruppen informeras.

Observera! Om arbetet växer och kräver investeringar, använd landstingets projektmodeller Projekttil eller Uppdragil och sök ledningens stöd för att göra nödvändiga investeringar.

8. När ni är klara, ta kontakt med jämställdhetsstrategen och berätta hur det gick. Jämställdhetsstrategen kan hjälpa till med att sprida era lösningar till andra verksamheter.

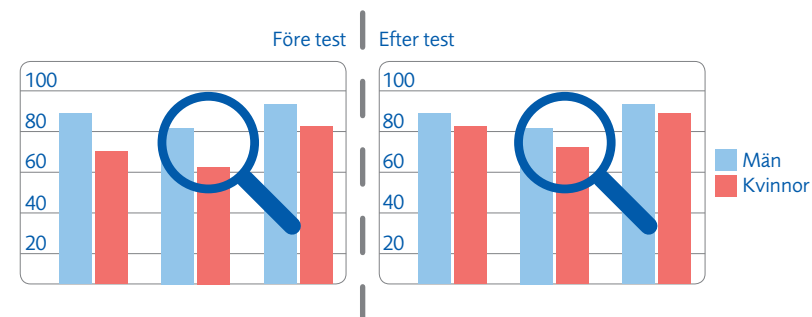
Plan för testning av lösningsförslag:

	Testperiod	Ansvarig
Erbjud samtal med annan anhörig än make/maka	6 Nov	JS
Erbjuda samma information oavsett vem som är patient	6 Nov	LB
Erbjuda broschyrer	6 Nov	KA
Möblera om verksamheten	6 Nov	LB

Dokumentationsmall

Exempel på dokumentationsmallen: Sammanfatta era fynd från varje steg

Resultat av mätning

Detta är ett exempel på hur planen för att testa lösningar kan fyllas i.

Exempel på dokumentationsmallen: Sammanfatta era fynd från varje steg

Problemområde <i>Vi misstänker att insatserna för patienter med likvärdiga behov varierar</i>		Källa för mätning <i>Kvalitetsregistret, Palliativa registret</i>	
Kunskap om problemområdet <i>Enligt mätdata får män oftare sitt önskemål om dödsplats uppfyllt än kvinnor.</i>		Indikator för mätning <i>Önskemål om dödsplats</i>	
Inringade förklaringar som kan klassas som omotiverade eller orättvisa <i>Skillnaderna till kvinnors nackdel kan hänga samman med skillnader i förutsättningarna för den palliativa vården där äldre män i högre utsträckning har en partner som bistår.</i>			
Lösningslista <i>Erbjud samtal med annan anhörig än make/maka</i> <i>Möblera om verksamheten</i> <i>Erbjud en broschyr</i>	Fungerar <i>X</i> <i>X</i>	Fungerar inte <i>X</i>	Lista på lösningar som ska införas <i>Erbjud samtal med annan anhörig än make/maka</i>

Detta är ett exempel på hur dokumentationsmallen kan fyllas i. En tom mall finns i verktygssamlingen.

Kontaktperson: Sofia Elwér, jämställdhetsstrateg på folkhälsoenheten, ledningsstaben
070-524 83 65, sofia.elwer@vll.se

UTVECKLING AV: SOFIA ELWÉR, JULIA STUXGREN OCH BARBRO JOHANSSON
FORMGIVNING AV JULIA STUXGREN
LEDNINGSTABEN
UMEÅ, FEBRUARI, 2017